

"Les guerres afecten a gent com nosaltres"

Tortell Poltrona (Barcelona, 1955), fundador dels Pallassos sense Fronteres i un dels pallassos catalans més coneguts, és una persona profundament marcada per l'experiència de la guerra que ha vist de reüll en diversos camps de refugiats als Balcans i Palestina. En aquesta entrevista ens parla del somriure com a teràpia vital i de la virtualitat del nostre estat del benestar.

Aviat farà dos anys que Tortell Poltrona feia la seva primera actuació davant els nens d'un camp de refugiats de Croàcia. En poc temps, va muntar una nova ONG, "Pallassos sense fronteres", que aplega malabaristes, clowns, màgics i titellaires de tot arreu. Amb la divisa "Cap nen sense un somriure" ja han fet trenta expedicions a camps de refugiats de l'ex-Iugoslàvia, Palestina i el Sàhara algerià. Arafat els ha donat la medalla al mèrit cultural palestí. Els pallassos Django Edwards i Leo Bassi s'han ofert a col·laborar-hi. Avui Tortell Poltrona, l'ànima de l'iniciativa, recorda que tot va començar amb una providencial trucada telefònica.

—Em van trucar els nens d'una escola per explicar-me que per via telemàtica estaven connectats amb el camp de refugiats de Veli Joze, a Croàcia. Volien fer una festa i que jo hi actués. Els vaig dir que Croàcia era molt lluny. Ells em van explicar que només eren 1.260 quilòmetres. Hi vaig anar i vaig actuar. Va ser molt emocionant. Em van canviar la vida uns nens de deu anys. Un cop tornat, actuava al Centre Parroquial de Sarrià, i se'm van creuar els cables. S'havia de fer alguna cosa. Si hi havia anat una vegada, podia tornar-hi. Vaig fer un altre viatge amb els Boni & Caroli i aquí va néixer tot.

—*Muntant-ho tot pel vostre compte?*

—Allà vam fer contactes i després hem organitzat tota mena de festivals per recollir diners, hem demanat alguna petita ajuda, venem samarretes, pins... I ja hem fet trenta expedicions, vint-i-set a l'ex-Iugoslàvia, dues a Algèria i la de Palestina. Ara volem fer un any d'actuacions a Gaza i Jericó. Tenim oficina a París i aviat en tindrem a Suècia i San Francisco. També vam ser l'altre dia al Parlament per explicar-los que el "sensfronterisme" vol dir menys parlaments i més feina.

—*Fins a quin punt la col·laboració dels polítics no és una forma de treure's la mala consciència?*

—Aquest és un dels problemes de les ONG: no saps fins a quin punt són per a fer feina o perquè la gent pugui desprendre's de la mala consciència. El que passa és que la història canvia radicalment si la veus des d'aquí o si vas allà i prens contacte amb aquella realitat. Aquí pot semblar molt poc; però, per exem-

ple, ara hem anat a Palestina i ha estat la primera vegada que s'hi feia un espectacle en directe d'ordre popular. En vint-i-set anys cap de les 90.000 persones dels camps de refugiats no havia vist res així. Allà t'adones que la feina que fem és important i necessària.

—*Com és la reacció dels nens dels camps?*

—A Mostar vam fer un espectacle tres vegades a la mateixa plaça i al final semblava els pastorets. La primera vegada no s'ho creien. La segona van començar a riure i la tercera ja venien amb tota la família i els explicaven el que passaria a continuació. Si la primera vegada eren dues mil persones, la segona en teníem quatre mil i la tercera, sis mil.

—*Què va passar la primera vegada que vau sentir una bomba?*

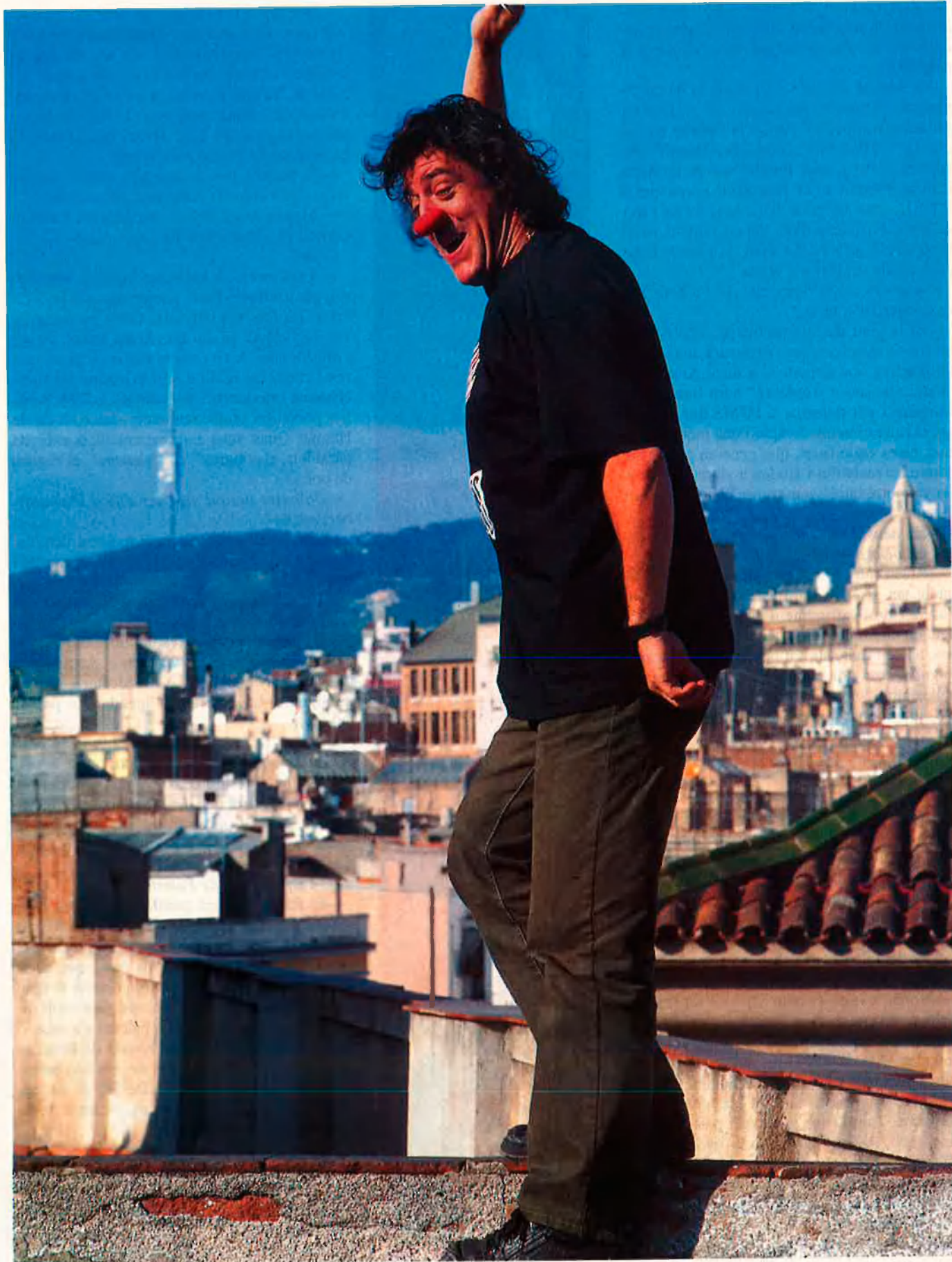
—És fort. Quan sents una manxiula te'n vas corrents i ells es posen a riure. El segon et sembla que és igual, dissimules i et quedes allà, però els qui se'n van corrents són ells. Aleshores descobreixes que no era exactament de la mateixa mena...

—*Deies que en tornar de la primera expedició vas actuar a Sarrià i se't van creuar els cables. Sembla que, personalment, t'ha afectat molt l'experiència.*

—Sí. Em demano quina és la realitat. La nostra? Aquesta societat benestant on tothom té tants de problemes i on tothom necessita tanta ajuda psicològica per a tirar endavant? O l'altra, el vuitanta per cent de la humanitat que viu al dia? Hi ha vint milions de persones al món que no tenen sostre, entenen per sostre quatre canyes i un plàstic...

—*Vaja que la trucada dels nens va ser definitiva.*

—Sí. He entrat en la quarta dimensió. Si no m'haguessin trucat hauria seguit la meua vida professional, preocupat per pagar el telèfon i el leasing de la furgoneta. He arribat a la conclusió que la vida irreal és la que fem aquí. Això és una realitat virtual imaginativa. No pot ser que a mil sis-cents quilòmetres hi hagi una guerra. No pot ser que ens gastem una milionada a mantenir i preparar un exèrcit i que ningú no pugui fer res per aturar el conflicte bosnià. Resulta que el nostre exèrcit és una realitat virtual, com l'OTAN, que no serveix de res. És més útil de posar-te un nas vermell i anar-te'n a fer el pallasso.

—Viatgeu amb furgoneta i heu de passar controls de tota mena. Entenen fàcilment que un grup de pallassos vulgui entrar en zones de conflicte?

—A Mostar és perfecte, perquè hi ha els espanyols. “Manolo, què passa...?”. “¿Qué co-no haceis aquí?”. “¿Habéis venido en coche...?”. “¿Vosotros sí que tenéis moral!”. Al·lucinen... Però, vaja, bromes a part, nosaltres hem aconseguit a l'ex-Iugoslàvia coses que ni l'ONU... Als camps hi ha croats, serbis i musulmans bosnians. Tots vénen junts a veure l'espectacle, se'ls en fot molt, la guerra. Estan contents de venir-nos a veure.

—Riure és una teràpia que caldrà tenir més en compte en el futur?

—Si la gent riu, els problemes continuaran essent els mateixos, però explotarà una capacitat positiva que tothom té a dins. Ara des de “Pallassos sense fronteres” hem llançat una campanya per demanar a l'OMS que reconegui el riure com una teràpia i una medicina. Si rius, crees endorfines, que generen anticossos contra les malalties i ajuden a viure. El mamífer vertebrat intel·ligent, sense endorfines, malament.

—Els nens d'allà riuen de les mateixes coses que els nens d'aquí?

—Riuen més. Quan la gent arriba a un bloqueig tan gros, el riure es converteix en una vàlvula de desfogament més important. Si aquí en un minut d'espectacle riuen dues vegades, allà en riuen sis. Hi ha molta energia continguda, cosa que també passa aquí, quan treballes amb col·lectius marginats o, per exemple, amb monges de clausura. També et trobes gent que et diu: feia tres anys que no reia, i t'abracen i t'omplen de petons.

—L'espectacle que porteu allà és el mateix que feu aquí o hi incorporeu històries noves?

—Hi ha hagut de tot. Jo he fet set expedicions. La resta han estat grups de tota mena. El que resulta més directe, més fàcil, és el circ. Aquí el circ té molt poc valor, però allà en té molt, perquè és un espectacle directe, no té fronteres. Funcionen molt bé els malabars, la màgia, la dansa, els titelles... Els més viables són els llenguatges escènics sense paraula.

—Com us tracten els policies i els militars?

—Home, a vegades hem hagut de fer l'espectacle en un *check-point* perquè els soldats ens deixessin passar. Però això passa les primeres vegades. Ara ja tenim un equip logístic de gent d'allà, tant a l'ex-Iugoslàvia com a Palestina, que ens ajuden amb la burocràcia i els permisos. També ens guien pel país, cosa no gens fàcil. A l'ex-Iugoslàvia hi ha mines per tot arreu. No et pots equivocar de carretera. És important d'anar acompanyat perquè més val poder tornar-hi, que no que sigui l'última vegada que hi vas.

—No són ben senyalats els camps de mines?

“Quan la gent arriba a un bloqueig tan gros, el riure es converteix en una vàlvula de desfogament més important. Si aquí en un minut d'espectacle riuen dues vegades, allà en riuen sis. Hi ha molta energia continguda.”

—Què va! Els marquen amb un fil qualsevol, com si fossin zones enjardinades. Hi ha la figura dels “trepitjamines”, que són els qui les trepitgen i “pum” es queden sense cames. La zona de Mostar és minada tres vegades: pels serbis, pels croats i pels musulmans. Hi ha mines per a parar un tren. Diuen que al món hi ha més mines que no pas persones.

—No us heu trobat amb cap animal que us digui “què dimonis pinta aquí un pallasso”?

—Alguna vegada l'enemic ens ha tallat el corrent i no hem pogut fer l'espectacle.

—On?

—A tot arreu. A Palestina amb els integristes, per exemple. Però, integristes, n'hi ha a tot arreu i a tots els bàndols. Quan es parla de l'ex-Iugoslàvia es diu que hi ha serbis, croats i musulmans. Això és com parlar de peres, peres i rucs. En realitat són cristians catòlics, cristians ortodoxos i musulmans... I els catòlics poden ser també tan integristes com els de Hamas. Quan veus els escamots dels exèrcits paral·lels, els “tigres”, els “panzers”, et cagues de por.

—Sobretot perquè deu ser difícil d'identificar-los, no?

—Són iguals, parlen tots la mateixa llengua. És molt difícil de saber qui és qui. Estan tots barrejats.

—La gent manté l'esperança? Què diuen del seu futur?

—No tenen perspectives tan directes. El que és important és de ser viu demà. Aconseguir menjar, llenya, aigua... A tot Mostar est no hi ha aigua... La gent no té agenda. No parlen del futur.

—Quina relació s'estableix amb algú com tu, que vens de fora i hi ets de pas?

—Es una altra dimensió. A mi, m'ha fet reflexionar sobre el que devia ser abans el teatre. En una societat on no hi ha res, com aquí fa quaranta anys, una companyia de teatre significa la festa absoluta.

—I l'experiència de Palestina?

—És fort. És menys perillós que no pas l'ex-Iugoslàvia. Allà no es maten, ja els han matats tots. La situació és molt bèstia. Et quedés parat d'adonar-te que la gent és igual que aquí. Normalment, tens una idea una mica ximple de les guerres, com si afectessin gent molt diferent de tu. Fins i tot hi ha palestins rossos... Gaza fa quaranta-cinc quilòmetres de llarg per sis d'ample. Set quilòmetres de mar són palestins i el cel és tot israelià. De fet, és un immens camp de refugiats. És ple de nens, hi ha moltíssims nens pertot arreu.

—Has canviat coses del teu espectacle? Pots fer el mateix que fas aquí o surten idees noves?

—Surt de tot. Aquí la violència ven molt. Un espectacle violent té èxit perquè aquí no en tenim, de violència. Allà, històries violentes, no

en faig per delicadesa. Per exemple, tinc un número de màgia que consisteix a triar un nen molt valent i dir al públic que desapareixerà. Trec una bomba de les del TBO, amb metxa, i al final em peta a mi. Aquest número a Iugoslàvia no el faig. No me'n veig capaç. En canvi, el dia que va haver-hi l'atemptat de Tel-Aviv, el vaig fer a Palestina i es pixaven de riure. Era fer humor sobre la seva problemàtica.

—*Per a entrar a Palestina els controls són més complicats que no a Iugoslàvia?*

—Depèn de la zona i del moment. Poder entrar a Gaza em va costar tres dies. "Pallassos sense fronteres" vol dir passar moltes hores a les fronteres.

—*No s'ho creien?*

—Sí que s'ho creien. Ningú no és capaç d'imaginar que un espia es pugui disfressar de pallasso. El problema sol ser que tothom vol vetllar per la teva seguretat. L'excusa dels israelians per a no deixar-nos entrar era de dir que tots els àrabs són uns fills de puta molt grossos i que, si entràvem, ens pelarien.

—*A tot arreu saben què és un pallasso?*

—Si no ho sabien, comencen a saber-ho. Hi ha zones de l'Àfrica on el pallasso és més a prop del xaman que no pas del còmic. Però, de fet, el pallasso és universal. És un monstre, una extrapolació del personatge humà.

—*A banda que quan fa de públic la gent s'ho passi bé i riguin, als camps de refugiats conserva el sentit de l'humor en la vida quotidiana?*

—Sí. Jo diria que és més gran i tot. Els han fotut tantes garrotades i tan fortes que qui no té sentit de l'humor va fet una merda. Tant, que s'acaba morint. Ells fan humor sobre la seva realitat. Es foten de tu si t'espantes d'una bomba, com es foten d'un desgraciat que ha trepitjat una mina. Hi ha valors diferents.

—*Quins, per diferents, t'han sobtat més?*

—En l'última ofensiva hi ha hagut 8.500 baixes bosnianes. Eren xicotets de setze, disset i divuit anys. Els de vint ja els havien matats abans. Quan es diu que l'exèrcit bosnià ha tingut tantes baixes, no és l'exèrcit, són canalla. Aquests xicotets són els seus "supermans", la gent els adora perquè són els seus defensors. Les dimensions canvien totalment. Ho veus i no t'ho creus. De vegades és com si vivissis en un còmic. Per això quan torno aquí, tota la nostra realitat, la veig com una pel·lícula.

—*Trobeu impediments a l'hora d'aconseguir ajudes i subvencions per a un projecte així?*

"En un dels camps de refugiats vaig conèixer un xaval d'onze anys. Havien assassinat el seu pare i havien violat la seva mare. Ell havia aconseguit fugir amb els seus quatre germanets petits. Ara depenen d'ell; tots són en aquell camp. De cop, em vaig adonar que aquell nen tenia moltes més responsabilitats que jo, que tinc dos fills. Va ser un xoc: Com podem donar importància als nostres petits problemes?"

—N'hem demanades poques. Per ajuda humanitària s'entén lleties, cigrons, arròs i llet en pols. Per cultura s'entén teatre, dansa, música... El circ gairebé no és tingut en compte. Per a nosaltres s'haurà d'inventar un departament nou. És per això que fem la campanya de l'OMS, per donar entenet que a part donar-los menjar i curar-los, sinó els dones una mica d'esperit per a viure, potser fóra millor d'acabar-los de rematar.

—*Llavors, quines vies de finançament teniu?*

—D'ajuts oficials, hem rebut, en gairebé dos anys, un milió de la Generalitat i quatre-centes mil pessetes del Ministeri d'Estrangers. Però la gent s'enrotlla molt bé. Tenim socis, ajuts privats, venda de samarretes, festivals per a recollir diners, etc.; però tot és poc. Si tots els grups de teatre de Catalunya fessin una vegada l'any una expedició o donessin un dels seus especta-

cles perquè algú pogués fer-la es cobriria una àrea geogràfica important.

—*I potser seria més pràctic que no batallar pel 0,7%.*

—Això del 0,7 és molt perillós. El 0,7 del producte interior brut és una cosa que ningú no sap. Els economistes viuen en la seva realitat virtual i van fent les seves parides. A mi, em sembla que és una misèria donar el 0,7.

—*Creus que el paper de les ONG arribarà a ser més important en el futur?*

—El "sensfronterisme" es pot convertir en una ideologia. És una de les poques que avui dia pots recolzar i amb què combregar.

—*Però totes les ONG no semblen tan clares com "Pallassos sense fronteres".*

—És cert. Hi ha un embolic molt gros, molta confusió i molta utilització de les ONG. Si no hi ha una política coherent dels països industrialitzats, la feina de les ONG és absurda. A Ruanda, qui ha d'intervenir-hi? Els Metges sense Fronteres o els exèrcits? Ruanda, l'expliquen als mitjans de comunicació com si fos una catàstrofe similar a un terratrèmol. Hi ha hagut 500.000 morts, però no han mort d'un corrent d'aire. Han mort a cops de destrial. No s'ha de parlar només dels efectes, sinó també de les causes. I aquí les ONG naveguem, però és evident que és millor que hi hagi ONG encara que facin poc, que no pas que no hi hagi res... Però, vaja, les elucubracions no serveixen de gaire. Per mi és més útil anar allà i fer una actuació, encara que sigui per a sis nens.

Xavier Montanyà